

בְּאַסְפֵּקְלֵרִיָּה זְעִירָה

תשקיף הספרות העתית במדינת ישראל

— ישעיהו סיפר לו.
— מאותו מקום שהחמור יודע אבוס בעליו.
דשתיים מן התשובות על השאלה: „האם כדאי לשלוח את העצל אל הגמלה?“
— לא, לא כדאי לקלקל את הגמלה.
— לא כדאי. העצל ששלח שלמה המלך אל הגמלה לפני אלפי שנים — טרם הגיע אליה.

*

סופרי מִפֵּ"ם חוזרים לאט לאט בתשובה. שוכ אינם עונים אמן אחרי כל המחרתש בברית המועצות, אלא מתריעים על מיתות בית דין לשעבר ועל דיכוי התרבות היהודית הנמשך בהווה. כן שוללים הם את התערבותה המופרות של הביורוקראטיה הקומוניסטית בעניני ספרות. קובע צוריאל אוכמני („על המשמרה“, י"ג כסלו): „אחיר-נשימתה של יצירה היא החירות“. קביעת זאת מאפשרת לנו לקבל גם את המשסה:

„אך אדמת-צמיחתה הוא הצורך, צורך שאינו מוטל מבחוק, אלא עולה מפנימה, מעצם מהותה לעמוד לצד האדם — — — ספרות גדולה היא תמיד אחריות, מילוי חובות; היא היפוכו של התופש האינטגרלי המופשט, היא מוראליזאטורית — — — לפי שתמיד היא מגשרת משהו, קוראת אל משהו, סועדת את האדם הנאחז באמונה, האדם הבלתי-נבנע, החותר לאיזה חוף.“

*

היום רבים עוררו בציבורנו שידורי „קול ישראל“ על הנושא: „מה קורא הנוער?“ מתשובותיהם של נעדים-נערות עובדים

ב„מאונים“ (חוב' חשון) מרצה ש. ה. ברנמן על הניגוד שנתגלע בין הקוסמוס ובין האדם. את מקור הניגוד הזה הוא רואה בהתעצמות הטכניקה, שהרסה את האמונה וגרמה להשתלטותו של ניהיליום קיצוני. לדעתו „רק מספיויקה ואמונה הגיר זונה מן המספיויקה יכולה להציל את האנושות“. עם זאת אינו מתעלם מחקלתה של הדוגמאטיקה הדתית שלנו, השומרת על הקליפה יותר משהיא שומרת על התוך:

„אצלנו קיימת הסכנה הגדולה של דת המחרת על מספיויקה ומצטמצמת בעשיית המצוות. גם בהבלטה זו של הצד המעשי של דת ישראל מותר לראות פעולה של התקופה הטכנית. המצוות מקבלות את מש- מעותן רק על ידי הכוונה המתבטאת במלים כגון: „לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכיני- תיה. מלים אלה ודומיהן אינן באות מעולם העשייה אלא מעולם אחר. ואנו חייבים להביר ולדעת את העובדה, כי המספיויקה והאמונה פותחות לאדם דיטנטיה חדשה, עולם חדש. למרשנים כגון בריאה, גאולה, קדושה, נבואה, אין מקום בעולמה של הטכניקה, אך בלי מושגים כאלה והעולם אשר אליו הם שייכים, תהיה הדת ריקה ונטולת פעולה.“

*

הרי קורטוב מן המדור להומור וסאטירה ב„במעלה“ (י"ב כסלו). על השאלה „מאין יודע השור קוגה?“ — ניתנו ארבע תשובות:

— הוא יודע מי חוסם אותו בדישו.
— שור שור ודורשיו.

אם כן הא מלאכת-חיים, שהשיכלול בה אינו פוסק לעולם.

*

הופיע הגליון הראשון של השבועון המ-
צוייר „עץ בעין“ (כי סבת), שהוא מעין
המשך לקומו „פנים אל פנים“, ששבק
חיים לפני כשלוש שנים. בשער הגליון אומר
מינתם פלאי, העורך:

„אנו רוצים ש,עץ בעין יהיה עתון
יהודי, תחילה יהודי ואחר-כך ישראלי. יותר
גבון: אם יהודי הרי ממילא גם ישראלי.
העורך מסתייב מאלה „הרואים חזות-הכל
בהזויה הישראלית המצומצמת“, וממשיך:
„ואנו עתון יהודי רוצים להיות. כי מה
היא המדינה הזאת שלנו, אם איננה מדינה
יהודית. ומה הם כל ראשיה, שרית הארמיה
(גם הותיקים וילידי הארץ בכלל) אם לא
יצירי וילגה, וארשה, צנעא וחאלב, וינה
ופינסק. ומה הוא שעושה כל אלה יהודים
וישראלים (גם כשהם אינם מודים בכך)
אם לא אותו גורל אחד, אותה מסורת אחת.
אותה דרך-חיים אחת אותו, אתה אתך ושמן
אחד ומי כעמן ישראל גוי אחד בארץ.“

*

סוף סוף זכו הסופרים העברים לבית
משלהם — בית הסופר ע"ש שאול סטנר-
חובסקי. בטקס חנוכת הבית נשמעו, כרגיל,
ברכות והובעו מישאלות. בשולי המאורע
הזה כותב א שאגן („דבר“, ד' סבת):

„מדינת ישראל — ביסודה היה התנוון,
וגרשאו העיקרי היה הסופר. ואילו בעשר
שנות ההגשמה מצא עצמו הסופר העברי
דחוק בפינה צנועה. — — — אותן הדי-
בואות שעלו לישראל והיו לרוב מנינה
ולרוב בנינה, אין הן גיונות מפרי עטו של
הסופר העברי. ולא במ האשמה. תירוצים
אפשר למצוא תמיד, אך אלה לא ישנו את
העובדה האחת, — — — בין הספרות
העברית ובין המצני אורמיה של ישראל
יש חיץ, אם לא למר תהום. בטקס חנוכת
הבית שמענו על תכניות טובות. ברם, אם
מבית זה לא יצא, קודם כל, ראות לסילוק
החיץ שבין ספרות ההנה העברית ובין

ולומדים נתקבלה תמונה עגומה: הנוער
נמשך אחרי ספרות זרה; גם בספרות הזרה
הוא מעדיף את הקלוקל על המשובת. אולם
חיים גורי סבור שהמישאל היה חלקי ומקרי,
ולכן אינו משקף נאמנה את מצאינו. הוא
שואל („למרחב“, כ' כסלו):

„מי, סוף-כל-סוף, רכש את אלפי ורבבות
הספרים שהופיעו כשוק ונעלמו? והוא
ממשיך: „יש בארץ זו חיים ספרותיים עזים,
חריפים, ערים. יש קורא, יש מבקר, יש
עונה לקרשה, יש נערות הגרומות וספר-
שירים בידן, יש חבר קיבוץ הנאבק עם
עייפותו בחצותו בענני-האבק היהודיים,
בפאתי נגב.“

עם זאת דורש המחבר „ריאורגניזאציה
של לימוד הספרות. — — — שוב לא
לימוד ספרות משום שהיתה, ציונית או
משכילית, אלא צלילה למעמקים ודליית
מרגליות, והן מרובות, מהתניך ועד אחרון
משוררינו, דרך האגדה ושירת ספרד האי-
סלית והחסידות דרך עגנון עד, כאמור,
החומר המרסס היום על האבניים — ספרות
ארץ-ישראל החדשה.“

*

בזמן האחרון מרבים להופיע אצלנו אנתי-
לגיות וילקוטים, השוק קופץ עליהם ובולעם
לתיאבון. יעקב פיכמן אין דעתו נוחה משפע
זה, שתקלתו מרובה אברכותו, הואיל ורבים
מן המשפיעים הם בעל-מלאכה גסים. פיכמן
טוען ומסביר („משא“, כ"ז כסלו):

„הטעות שנכשלים בה, מקורה בקלות
ההערכה של עבודת ליקוס גדולה. כל
הילקוטים הללו, שהיו לדורות רבים מקור
לימוד וסעד-לב ושעשועים של תורה, לא
נעשו בשום פנים עשייה מוכנית, לפי
תכנית חיצונית ואפילו לפי כללים מחו-
שבים — על כל פנים, לא לפיהם בלבד.
ספר שנתקבל על דורות, היה מתוויב חוקי
האינסטואיציה של יצירה שורכם דרך סתרים,
כמו באמנות ובשירה. המחבר נשמע לחוש
פנימי יותר משהוא נשמע לכללים — גם
כשנקבעו על ידי עצמו. — — — עבודה
כזו אינה עשויה להגיע לידי שלימות אלא

מסכם דן דאורי: „אותן תבונות בדיוק עושות את, הזמר המקורי שלנו לא-עממי. — — — ישוב הקים עשרות שנים בלבד, ומורכב מעדות שונות בעלות הן ותרבות מוסיקלית שונים לחלוטין, לא יצר תוך זמן קצר זה שירה עממית, כשם שלא יצר לא ריקוד עממי ולא מחזה מקורי.“ *

כינוס מפקחים ומדורכים הוקדש לבעיה אחת ויחידה: מה הם האמצעים והדרכים להעמקת התודעה היהודית הישראלית? אביא להלן קצת מדברי שיי פנואלי על הוראת הספרות („הד החינוך“, י"א סבת):

„בספרותנו החדשה קיימות יצירות רבות בעלות ערך רב מבחינת העמקת התודעה. אין מחסור בחומר טוב, עלינו רק לארגו ולחתאמו לתלמידנו. יצירות עגנון והזו יכולות לתרום רבות להעמקת התודעה הירודית של תלמידינו ואין אלה בודדים מבחינת זאת. משרד החינוך צריך לעודד חיבור מקראות, ובהן מייסב הספרות מבחינת התודעה. שנית, צריך לאגיד מתנבים ומורים שישכו על מדוכת הוראת הספרות בכלל. חזקה, שתמצא הדרך לנצל את הספרות למסרה נעלה זו של חינוך הדור הצעיר.“ *

כאן עושה עתה המסורר אהרן צייטלין. בשיחתו עם סופר „הבוקר“ מסר ד"ש מן הקיבוץ היהודי הגדול באה"ב. בין השאר אמר („הבוקר“, י"א סבת):

בארצות הברית אינה קיימת ביום, בעיה יהודית מפי שהיא היתה קיימת בעבר בארצות אירופה ובפולין בפרט, אך בעית היהדות, כלומר: של ההמשך היהודי על כל הכרוך בו עומדת במלוא חריפותה. בעיקר קשה הבעיה לגבי הנוער היהודי, הנהגה למעשה מכל הזכויות שארצות הברית מעניקות בשפע לכל אזרחיהן והיא עלול על כן לשכוח את מקור מחצבתו. על רקע זה נודעת חשיבות מיוחדת לחינוך היהודי על כל צורותיו, כי רק חינוך שכזה שיהא ראוי לשמו יש בכוונו למנוע תופעות בלתי רצויות של סמיעה והתבלבלות.“

ב. י. מ—

רובו של העם — בסלה ומבוסלת משמעותן המעשית של שאר התכניות.“ *

בימים אלה נערך בתל-אביב כינוס הסי-תדומתי, שהיה כולו קודש לעניני התרבות במדינה. בהרצאות, וכן בחיכוחים שהת-עוררו בעקבותיהן, נתגלגלה קשת-בעיות מגוונת ביותר. מהי נקודת המוקד בעשייה התרבותית שלנו? משיב על כך ישראל גורי (המועל הצעיר, ח' סבת): „לצקת דפוסי-חיים והחי תרבותי לעם הזה, המתקבץ כאן מכל פינות תבל, והוא כולו מופצל ומפורד לעדות ולשבטים, לפי החי חיהם, מנהגיהם ושפת דיבורם.“ יש הישגים, יש אורות. „אף על פי כן המצב קודר מאד; הפרוץ עדיין מרובה על הנוסד (הדגשה במקור — המעתיק) — בשדה התרבות בארץ, כמו בשטחים רבים אחרים. והרי אין חולקים כי הפרצות בשדה התרבות מסוכנות יותר מבשטחים אחרים, והן גם סומנות בחובן סכנות נוספות, ומרחיבות את הפרצות בש-טחים אחרים.“

טוב שגמלה הכרה זו בחוגי ההסתדרות, שכן הבנת המצב לאשורו מטיעת לתיקונו. *

משוררים ומלחינים עושים אצלנו לסיפוח הזמר העממי, אך עדיין המסרה מהם והלאה. ומיכיון שזו לא הושגה — סונה הנוער אל הזמר הלועזי. מה הן התבונות העושות את השיר לעממי? דן דאורי הציג שאלה זו לכמה מלחינים, והרי תשובות אחדות, שלוש שהן אחת („במחנה נחל“, ט" סבת):

„שיר עממי אמיתי הוא אוניברסלי בגור-שאו ומקומי בלבדו. בניגוד לפזמון, נושאן של שיר עם הוא כללאנושי, מובע ע"י כל עם ועם בצורה המוסיקלית האופיינית לוי — גאוס משה וילנסקי. „צעקת מוכר הנפש, בניגון הקבצן העיוור, קריאת הרועה לערוו — אלה הם היסודות האמיתיים של שירת עם.“ זו דעתו של יוחנן זראי. בעק-בותיהם הולך גיסן כהן הברון, מלחין-חיל: „שירי העם הם שירים ששונים, קלים ללמדה ולזכרה, מכילים ביטויים מוסרי-קלים קבועים וחוזרים.“